

In Adieu God? spreekt Tijs van den Brink met kerkverlaters. Wat valt er van hen te leren? Hebben christenen ook iets terug te zeggen?

HARMKE VAN BERKUM EN GERARD TER HORST BEELD AP / BUTCH COMEGYS

Een nieuwe generatie

- ◆ In het televisieprogramma *Adieu God?* gaat Tijs van den Brink in gesprek met bekende Nederlanders over hun afscheid van de kerk.
- ◆ Hoe doe je dat eigenlijk: praten met kerkverlaters die ook het geloof verloren? En heeft dat zin?

Geen christelijk thema is al vele jaren zo actueel als kerkverlating en mensen die geloof en kerk de rug toekeren. Het EO-programma *Adieu God?* geeft die verhalen een gezicht. Presentator Tijs van den Brink gaat in gesprek met bekende Nederlanders die met het christelijk geloof opgroeiden maar later de kerk en God vaarwel hebben gezegd. Deze weken staat een deel van de gesprekken vooraf in de zaterdagbijlage van het *Nederlands Dagblad*. De gesprekken roepen vragen op: hoe duid je de verhalen van kerkverlaters; heeft het zin met hen in gesprek te gaan; moet de kerk van hen willen leren?

Missioloog Stefan Paas, jongerenwerker Corjan Matsinger, de ervaren Katwijkse gemeentepredikant Barend Weegink en missionair werker Bettelies Westerbeek keken naar afleveringen van de serie en gaven hun mening. 'We hebben te maken met een nieuwe generatie kerkverlaters.'

Wat is u opgevallen in de EO-serie?

MATSINGER: 'Ik zie meer religie of geloof bij de geïnterviewden dan zij zelf zien. Ze hebben God wel gedag gezegd, maar zijn nog niet van God los. Het viel me ook op dat pittige levenservaringen zijn gemoeid met het gedag zeggen van God, bijvoorbeeld verlieservaringen. Mensen maken heftige dingen mee, en dan dooft het geloof gefaseerd uit.'

PAAS: 'Het viel mij op dat het afhaken zelden een volledige breuk met het geloof inhoudt. Dat is een verschil met de vorige generatie. Eigenlijk hebben we te maken met een nieuwe generatie kerkverlaters. Dat zal iets te maken hebben met opvoedingsstijlen: ouders van nu zetten er niet veel druk meer op. En het klimaat is anders. Mensen neigen naar een middenpositie: ik houd het open, ik zie het wel. Verder zijn dit soort verhalen een genre op zich. Ze volgen een schema: de periode voor de breuk, het moment zelf en wat er daarna gebeurt. Mensen interpreteren hun proces vanuit het punt waar ze nu staan, maar of het echt zo gegaan is, is lastig te zeggen.'

WESTERBEEK: 'Als je bekende Nederlanders interviewt, krijg je de verhalen van zelfbewuste, succesvolle mensen. Ze hebben er vaak bewust voor gekozen de kerk vaarwel te zeggen. In het dagelijks leven kom ik veel mensen tegen die niet zo bewust zijn afgehaakt. De kerk is gewoon uit hun leven verdwenen, het houdt hen niet meer bezig. Dat is een goede spiegel: hoe komt het dat mensen het idee hebben dat wat in de kerk gebeurt niets met hun eigen leven te maken heeft?'

Geeft de serie *Adieu God?* een goed beeld van 'afhakkers'?

PAAS: 'Ik denk het wel, ik werd in elk geval niet erg verrast. Bekende Nederlanders zijn natuurlijk gewend om geïnterviewd te worden en kunnen beter verwoorden wat ze vinden. Niet-bekende mensen zouden misschien sneller zeggen dat ze niet weten waarom ze zijn afgehaakt.'

MATSINGER: 'Deze mensen zijn een afspiegeling van hun generatie. Jongeren echter gaan de kerk uit omdat ze zeggen geen kerk nodig te hebben om te geloven. Ik vond de geïnterviewden transparant. Het zijn eerlijke portretten, authentieke verhalen.'

WEEGINK: 'Authentiek? Wie zit er niet aan de rand van de kerk vandaag de dag ...? Grofweg twee derde van mijn Protestantse Kerk zit aan de rand. Het is best makkelijk de kerk te verlaten, er is weinig voor nodig. Het is zelfs mode om af te

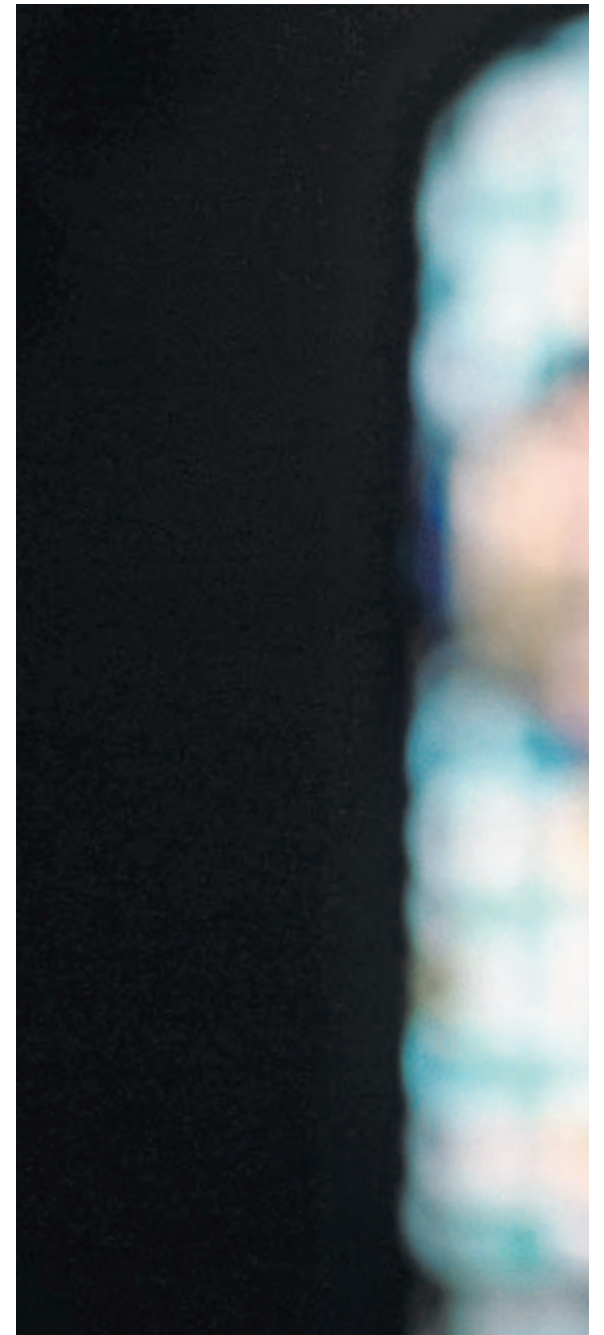
'Jezus bleef alleen over. Leg de grootste kerkverlating maar neer bij Christus zelf.'

haken, daar is niets nieuws aan. Wat ik over de kerk hoor, is allemaal kommer en kwel. Deze verhalen worden bovendien achteraf verteld, het is herinterpretatie.'

Hoe komt het dat mensen afhaken?

WESTERBEEK: 'Iemand merkt dat de werkelijkheid anders is dan het beeld dat hij van God en het geloof had. Laatst sprak ik iemand die altijd naar de kerk ging, totdat hij zijn kind verloor door een hartziekte. Dat kon hij niet rijmen met het geloof.'

WEEGINK: 'In een crisissituatie valt het kwartje soms de verkeerde kant op. Mensen vinden dan niet het antwoord van Boven dat ze verwachten. De band met een kerk is op zulke momenten zeer belangrijk, zodat ze zien dat er mensen om hen heen staan. Er is in de tijdgeest ook iets bezig, we zitten op dit moment in een neerwaartse golf: de kip van de kerk zit flink in de rui, je kunt het niet

Hoe komt het dat iemand het idee krijgt dat wat in de kerk gebeurt niets met zijn leven te maken heeft?

meer goed doen met het christendom. Dat moeten we maar verduren. En vergeet niet dat het verhaal in China op het moment heel anders is. Dit is de Stille Week, de week van de kerk- en Godverlating; Jezus bleef alleen over. Leg de grootste kerkverlating maar neer bij Christus zelf.'

PAAS: 'Alles wat in het menselijk bestaan een rol speelt, kun je noemen als reden om af te haken. De realiteit gebiedt te zeggen dat niet iedereen gelovig blijft. Geloof is niet erfelijk of zo. Soms landt het niet in de adolescentie. Of iemand wijst het overlijden van een dierbare aan als reden. Maar was dat het ook? Mensen uit de omgeving zeggen soms dat zo iemand na dat overlijden nog steeds vurig aan het bidden was. Het gaat over hoe wij ons eigen leven biografisch ordenen, het is vaak *framing* achteraf. Je kunt in elk geval zeggen dat je in aanraking moet zijn gekomen met alternatieven voor het christelijk geloof, bijvoorbeeld met niet-gelovigen. Er moeten andere deuren open zijn gegaan. Of je blijft geloven of niet heeft absoluut te maken met wie je omgaat.'

kerkverlaters

Moet je in gesprek gaan met afhakers?

WEEGINK: 'Vaak is een gesprek op het moment van vertrek zinloos, het is dan al snel welles-nietes. Als predikant ben ik dan al gauw de representant van het instituut kerk, dat erop uit is de ander terug te halen. Wordt het getouwtrek, dan heeft het geen zin meer. Maar je komt elkaar later wel weer tegen: bij een begrafenis, of bij iets feestelijks in de familie. Dan hoor je soms mooie dingen: 'los van de kerk' hoeft niet 'los van God' te zijn. Voor de meesten blijft wel iets van het mysterie en het onverklaarbare hangen. Verzoeken tot uitschrijving probeer ik dan ook heel lang tegen te houden, liever houd ik mensen nog een poosje op de parkeerplaats. Je bedankt niet voor de kerk als voor een krant of vereniging. Als iemand zich toch uitschrijft, kijk dan naar andere vormen van benadering en contact dan lidmaatschap. Dat vraagt van de kerk enige creativiteit.'

MATSINGER: 'Als het goed is, blijf je als gelovige contact houden met afhakers, omdat je een relatie met ze hebt. Zij gaan door een heel bewust proces, ze maken een reis. Als je daar als christen deel van kunt uitmaken, blijf je met hen meelopen en blijf je beschikbaar. Dat biedt ook weer instapmomenten, bijvoorbeeld als iemand een kind krijgt en dat toch wil laten dopen. Misschien kun je op zulke momenten het vuurtje weer aanblazen.'

PAAS: 'Ik heb liever dat je in gesprek gaat vóórdat mensen afhaken en dat ze met hun twijfels naar voren durven komen. Mogen twijfelen ontspant. Als twijfels onder water moeten blijven, onderdruk je ze en daar word je geen gezonder mens van. Of je gaat weg omdat je niet jezelf kunt zijn, of je wordt onecht. Als iemand de kerk toch verlaat, is het belangrijk zo iemand zo goed mogelijk naar de uitgang te begeleiden, zodat het afscheid geen traumatische ervaring wordt. Je mag dan hopen dat God zijn weg met mensen gaat. En als het even kan, moet je proberen contact te houden. Dat moet allemaal

wel haalbaar zijn, maar mijn punt is: staan kerkverlaters op de agenda en is er zorg voor ze?'

Is er hoop voor kerkverlaters?

WESTERBEEK: 'In het missionaire werk geldt dat mensen die in de weerstand zitten, daar meestal niet voor niets zitten: ze hebben er juist behoefte aan zich af te zetten. Ik hoor vaak dat kerken die missionair willen zijn, zich eerst op hun kaartenbak richten en dan bij die papieren leden op weerstand stuiten. Maar er zijn buiten de kerk veel mensen zonder die weerstand, die er gewoon niet mee zijn opgegroeid. Ik zie mensen niet vaak terugkeren naar de kerk, maar wel terugkomen bij God. Soms moet iemand ook zijn geloof vaarwel zeggen om opnieuw te ontdekken wat geloven is.'

WEEGINK: 'Mondjesmaat komen er mensen terug, dus soms is er sprake van herintreders. Soms moet hun levensboompje eerst hout hebben gezet en dan hoor je weleens iets van de verloren zoon die een comeback maakt. Er zijn ook mensen die zichzelf weer corrigeren, aan het einde van hun leven. Maar dat gebeurt niet massaal.'

MATSINGER: 'Ja, er is hoop. Buiten de kerk is meer geloof dan wij denken. Het loont om te kijken of je gedeelde grond kunt vinden. De kloof benadrukken heeft geen zin: je kunt een discussie winnen en de relatie verliezen.'

Durven christenen nog te zeggen dat een weg zonder God doodloopt?

WEEGINK: 'Ik zeg niet dat kerkverlaters eeuwig verloren zijn. Wel zeg ik tegen hen: denk goed na, want de kerk is niet zomaar een club. Het is de gemeente Gods waar je afscheid van neemt. Tegelijk denk ik: wat wij hier registreren, ligt niet op dezelfde manier vast in de hemel. Ik zou vooral hoop willen uitspreken: God werkt in het verborgene, en de verborgen dingen zijn voor de Heer.'

MATSINGER: 'Ikzelf begin eigenlijk nooit over de hel omdat je daarmee niemand terugtrekt. Het is de vraag of dat überhaupt een constructieve insteek is. Ik merk dat het bij jongeren sowieso niet om later, hemel of hel draait. Zij willen voelen wat God hier en nu betekent. Als iemand mij vraagt of hij in de hel zou kunnen terechtkomen, dan zeg ik: ik zou het risico niet nemen. Ik ben zelf geneigd te denken dat op de een of andere manier Gods armen breder zijn dan mijn voorstellingsvermogen. Als iemand echt niet meer bij Hem terugkomt, is het voor mij een open einde. Dan moet ik het loslaten. Ik geloof wel in het bestaan van een hel, maar dat krijg ik niet voor honderd procent sluitend in mijn hoofd.'

PAAS: 'Wat weten wij van de weg die God met mensen gaat die niet willen of kunnen geloven? We snijden dit onderwerp vaak individueel aan, maar er loopt ook een collectieve lijn door de Bijbel: kinderen die geheiligd zijn in het geloof van de ouders, een ongelovige partner die geheiligd is in zijn gelovige man of vrouw ... Eén lijn in de Bijbel is de duidelijke oproep tot bekering. Er wordt daarin veel verantwoordelijkheid bij ons neergelegd: onze keuzes in het leven hebben gevolgen. Er is ook een lijn die laat zien dat God barmhartiger is dan mensen en soms veel verder wil gaan. Bij het paasverhaal zie je dat: Jezus bidt om vergeving voor de soldaten die Hem kruisigen, want ze weten niet wat ze doen, de moordenaar krijgt bij zijn laatste ademtocht respijt. In gesprekken met kerkverlaters leg ik de ene keer meer nadruk op de vermaning, de andere keer op de vertroosting. Paulus gebruikt in zijn brief aan de gemeente van Korinte procesmatige woorden: 'hen die bezig zijn gered te worden', 'hen die bezig zijn verloren te gaan'; het gaat om de beweging die je maakt: naar God toe, of van Hem af.'

Hoe ga je ermee om als een dierbare God vaarwel zegt?

PAAS: 'Je moet je niet afvragen hoe je het had kunnen voorkomen. Het is niet te voorkomen, er zullen altijd mensen afhaken. Het is belangrijk de deur niet keihard dicht te smijten. Een mens is meer dan zijn kerkelijke betrokkenheid. Zorg in elk geval ervoor dat de relatie met je kind, broer of zus niet zo vertroebeld raakt dat contact niet meer mogelijk is. Je bent aan elkaar gegeven door een bloedband. Je kind is je door God toevertrouwd en dat houdt niet op als het kind besluit niet meer naar de kerk te gaan. De liefde voor kinderen of broers en zussen moet niet voorwaardelijk zijn, want voorwaardelijk is Gods liefde voor ons ook niet.'

MATSINGER: 'Ik denk dat je uiteindelijk respect voor iemands keuze moet hebben. Jezus respecteert ook dat de rijke jongeling wegloupt. Wel met verdriet, maar Hij geeft de ruimte om Hem af te wijzen. Liefde laat zich niet dwingen. Je kunt wel die ander uitdagen om het een tijdje uit te houden, want soms is een relatie even doorbijten. Maar als iemand echt zegt klaar ermee te zijn, kun je hem niet terugduwen.'

Moeten christenen iets tegenover de verhalen van kerkverlaters zetten?

WEEGINK: 'We moeten het belang van de kerk als instituut en van de plaatselijke gemeenschap laten zien. Geloof is meer dan een individueel besef; je hebt de correctie van anderen, en soms de irritatie over anderen nodig om te kunnen groeien. In je eentje gaat het niet. Als kerk moet je dus van je laten horen.'

MATSINGER: 'Ik zou uitkijken met gelijk een tegengeluid laten horen, je kunt daarmee de suggestie wekken dat je de ander niet serieus neemt. Dan denkt hij: je hebt niet geluisterd. Maar in een goede relatie kun je wel zeggen hoe het voor jou werkt. Dan ben je in dialoog.'

WESTERBEEK: 'Gun mensen hun eigen zoektocht zonder bang te zijn te getuigen van je eigen geloof. Ik vind dat mensen zichzelf best de vraag mogen stellen: wat geloof ik nu eigenlijk? Misschien geloof ik wel heel weinig – of helemaal niets – van wat hier in de kerk wordt gezegd. Dat is in ieder geval eerlijk. Twijfel hoeft niet het einde van je geloof te zijn. Je geloof vaarwel zeggen kan een belangrijke stap zijn om je te ontworstelen aan een plek of positie waarmee je niet gelukkig bent.'

Kan de kerk lessen trekken uit verhalen van kerkverlaters?

MATSINGER: 'Ja, absoluut. Soms leggen kerkverlaters de vinger op de zere plek. In elk geval moeten we heel goed zijn in sorry-zeggen. Sommige mensen gaan weg omdat ze teleurgesteld zijn. Ik hoor regelmatig dat mensen de kerk hypocriet vinden, dat de kerk vooral tegen allerlei dingen is of niet aansluit bij het gewone leven van mensen. Ik denk ook dat veel kerken het niet opmerken als iemand zich naar de buitendeur beweegt.'

PAAS: 'Afhakers kunnen je wijzen op je roeping als kerk. Kerken weten dat ze geroepen zijn om mensen lief te hebben. Ze moeten een cultuur hebben van diep vertrouwen en ruimte bieden voor twijfels. Verhalen van afhakers kunnen je opnieuw daarbij bepalen. Het is goed om die verhalen af en toe op je te laten afkomen, juist als ze pijnlijk zijn. Niet om je af te vragen hoe je had kunnen voorkomen dat iemand afhaakt, maar wel om opnieuw te leren waarvoor je staat.'

WEEGINK: 'Laat de kerk doen waar ze goed in is: een krachtig evangelie verkondigen en diaconaal present zijn. Je kunt het je aantrekken wanneer kerkverlaters zeggen dat het slappe hap was. Wie wegloupt wijst jou op de kwaliteit.' ♦